

Ojczysty - dodaj do ulubionych / Ciekawostki językowe

DOSTAĆ KOSZA



OJCZYSTY – DODAJ
DO ULUBIONYCH

W dawnych czasach jedną z kar stosowanych w wojsku, a jeszcze wcześniej wobec rycerzy, było osadzenie w koszu: winny przewinienia wsadzany był do kosza – klatki i wystawiany na hańbę i pośmiewisko. O KOSZOWYCH RYCERZACH, czyli o tych, którzy taką hańbą się okryli, krążyły liczne anegdoty, utrwalone w literaturze. Podobną karę stosowano wobec źle prowadzących się niewiast, z tym że kosz dodatkowo zanurzano w wodę („Gdyby iedną i drugą wszetecznicę posłano z koszem do wody, wnetby trzecia zapomniała tak brzydko na szrot puszczać właściwego ciała” – czytamy w słowniku Lindego). Po tych czasach pozostała językowa pamiątka w postaci frazeologizmów DAĆ KOSZA (dawniej też ODKOSZA) ‘odprawić zalecającego się; odmówić komuś ręki’ i DOSTAĆ KOSZA ‘nie zostać przyjętym jako adorator; zostać odprawionym z niczym’, które wcześniej miały szersze znaczenia ‘odmówić komuś czegoś’ i ‘spotkać się z odmową’, a więc w pewnym sensie ‘wystawić kogoś na pośmiewisko’ i ‘zostać wystawionym na pośmiewisko’. Obok tych frazeologizmów używane były też inne, nawiązujące po części do kary osadzenia w koszu, a po części do usadzania na koszu kokoszki mającej wysiadywać jaja: BYĆ / ZOSTAĆ / SIAŚĆ / OSIĄŚĆ NA KOSZU ‘znaleźć się w trudnej, kłopotliwej sytuacji, zostać wystrychniętym na dudka’ („Jakkolwiek zabrałem z Warszawy dostateczną ilość pieniędzy, należało mi się jednak dobrze liczyć, aby nie zostać na koszu” – pisał Dygasiński) oraz ‘nie wyjść za mąż i zostać starą panną lub – rzadziej – nie ożenić się i zostać starym kawalerem’ (bo staropanieństwo, a w mniejszej mierze również starokawalerstwo traktowane były jako porażka życiowa); OSADZIĆ NA KOSZU ‘spowodować stan staropanieństwa’ („Matki marząc o świetnej dla córek partii, nieraz starymi pannami na koszu osadzają”); ZOSTAWIĆ NA KOSZU ‘zawieść czyjeś nadzieje; pominąć kogoś przy czymś’ („Zostawili go na koszu, biorąc innego do tej roboty”).